

Biyografi Yazma Geleneği ve Cumhuriyet Sonrasında Biyografi Sözlükleri*

Yakup Çelik**

Öz

Başlangıçta tezkireler çevresinde gelişen biyografi türü, Tanzimat Dönemi'nde, Batı'da gelişen biyografilerin de etkisiyle kaynaklara dayalı yargılar sunan bir hüviyet kazanır. Türk edebiyatında biyografi yazma geleneği tezkirecilik misyonunu hiç terk etmez. Cumhuriyet'e kadar hem sözlük tarzındaki biyografilerde hem de bir şahsiyetin ele alınıp incelendiği biyografilerde önemli örnekler verilir. Âşık edebiyatında ise şair-nâmeler biyografi yazımında öncü durumundadır. İşlevleri sadece âşıkların bir veya birkaç mısra içerisinde bazı özelliklerini sunmaktan ibaret kalır. Cumhuriyet'in ilk döneminde orta öğretim kurumlarındaki edebiyat dersinin ihtiyaçları çevresinde kaleme alınan şair/yazar sözlükleri, sonrasında çok kapsamlı bir boyut kazanır. Behçet Necatigil'in 1960-1978 arasında bizzat kendisinin kaleme aldığı *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* çalışması önemli bir rol model olur. 2000'li yılların başında bazen kurumların bazen de komisyonların yürüttüğü çalışmalarla biyografi sözlükleri, ansiklopedi boyutuna taşınır. Günümüzde internetin hemen her alandaki etkin kullanımı biyografi sözlüklerinin de veri tabanına taşınmasına neden olur. Bu çalışmada Türk edebiyatındaki biyografi yazma geleneğinin, tezkirelerle başlayıp veri tabanına ulaşan gelişimi, Cumhuriyet sonrasında biyografi sözlüklerinin değişimi çevresinde incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Türk Edebiyatı, biyografi, tezkire, şair-nâme, isimler sözlüğü.

* Geliş Tarihi: 27 Şubat 2021 – Kabul Tarihi: 16 Nisan 2021

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

Çelik, Yakup. "Biyografi Yazma Geleneği ve Cumhuriyet Sonrasında Biyografi Sözlükleri." *bilig*, no. 102, 2022, ss. 01-25.

** Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü – İstanbul/ Türkiye

ORCID: 0000-0001-9252-8221

ycelik1234@gmail.com

Giriş

Biyografi, belirli bir alanda şöhret bulmuş insanların hayat hikâyelerini konu alır. Yaşanmış olaylar üzerine kurulan ve tarih biliminin içerisinde doğan biyografi, zaman içerisinde bağımsız bir bilim dalı hâline gelir. “Olaylar kadar, o olaylarda etkili olmuş kişi ya da kişilerin hayat hikâyeleri, bizzat hadisenin kendisi kadar mühimdir. Hadiseleri meydana getirenler insanlar olduğuna göre, onların hayat hikâyelerini tespit etmek de biyografinin konusudur” (İsen 3). Başlangıcından günümüze çeşitli evrelerden geçen biyografi türü üç farklı alt kategoride incelenir. Bunlar bilimsel biyografi/monografi çalışması, biyografik roman ve nekrolojidir. Tek bir şahsiyet üzerine yapılan biyografi/monografi çalışmaları, doğumdan ölüme değin ele alınan kişinin hayat hikâyesi kaynaklara dayandırarak gözler önüne serer. Biyografik romanda, hayatı işlenecek şahsiyetin yaşadıkları akıcı bir kurgu ile birleştirilir. Nekroloji ise ölenlerin hemen arkasından kaleme alınan yazılardır. Çalışmamızda birden fazla şair/yazarın hayat hikâyesinin anlatıldığı biyografi sözlükleri/ansiklopedileri söz konusu edilecektir. Tek bir şahsiyet üzerine yapılan biyografi/monografi, biyografik roman ile nekroloji üzerinde durulmayacaktır.

Batı’da biyografinin ilk örnekleri kısa hayat hikâyeleridir. Plutarkos (M.S.46-119) *Koşutlu Yaşamlar* adlı eserinde yirmi üç Yunanlı ile yirmi üç Romalı’nın hayatını kaleme almıştır. “Benim amacım, hayatları yazmaktır, tarihleri değil” diyen yazar, tarihsel malzeme ile ilgilenmemiş, tarihin bir kolu olan biyografi türünün, edebiyata dâhil edilmesini sağlamıştır” (Çelebioğlu 1). Plutarkos, biyografi aracılığıyla halkı eğitmeyi amaçlamaktadır. Batı edebiyatı bu tarz biyografi yazımından 16. yüzyılda sıyrılır: 1837-1901 Victoria Dönemi dışında, nispeten objektif ve kaynaklara dayalı biyografi yazımına yönelir (Bk. Çelebioğlu 1-7).

Biyografi, düşünce ve kültür dünyasında tanınmış, eser vermiş kişilerin hayat hikâyelerinden bahseden bir yazım türü olarak tarih biliminin içerisinde ortaya çıkmıştır. İslâm dünyasında biyografinin ortaya çıkışı konusunda Mustafa İsen’in tespiti önemlidir:

İslam tarihçiliği, Hz. Peygamber’in hayat ve faaliyetlerinin incelenmesiyle yani biyografi ile başlamıştır. Kısacası İslam tarihinin kaynağını, hadis toplamada, özellikle de Hz. Peygamber’in gazalarına ait

hadislerin toplanmasında aramak gerekir. Çünkü bir hadisin değeri ve doğruluğu büyük ölçüde isnadın doğruluğuna ve kesintisizliğine bağlıdır. Bir hadisin nakledilişi üzerine zikredilen biyografik verilerin onun doğruluğunun da senedi sayılmaktadır. Giderek sonraki tarihçiler bu alanı genişletmişlerdir. (İsen 4)

Biyografinin içerisinde kahramanların hayat hikâyeleri çevresinde gelişen olaylar ve verdiği eserler söz konusu edilir. Biyografilere bir bütün olarak bakılınca dönemlerin sanat, siyaset ve kültürel gelişimi bir bütün hâlinde görülür.

Şairlerin hayat hikâyelerine ve edebî eserlerine tezkirelerde rastlanır. Tezkireler, hayat hikâyeleri ve şiirlerden yapılan seçmeler ile şairlerin en azından yaşadığını ve yazdığını ortaya koyan belgeler durumundadır. XV. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar yazılan 30 tezkireyi tarayarak ortaya konan divan şiirine münhasır isimler sözlüğünün ön sözündeki yargı bu bakımdan dikkate değer: “Tezkireler, Divan edebiyatı, özellikle de bu edebiyatı meydana getiren şairler söz konusu olduğunda başvurulacak yegâne kaynak olmaları yanında, nesir alanında da birer inşa örneği olarak Türk edebiyatının bir türünü meydana getirirler” (İpekten vd., *Tezkirelere Göre*, III).

Âşık edebiyatında ise tezkirelerin işlevini, kısmen şair-nâmeler görür. Şair-nâmeler tezkireler gibi kapsamlı birer kitap değildir, dörtlüklerle oluşturulmuş bir tek şiirdir. Saz şairlerinin kaleme aldıkları ve “şair-nâme”, “âşıklar destanı”, “ozanlara selam”, “bugünkü ozanlar” vb. adlarla yazılmış şiirlerde mısralar içerisinde geçmişteki veya çağdaşı âşıkları tanıtıcı mısralar yer alır. Doğan Kaya, şair-nâmelerin yazılma nedenlerinde öncelikle “kaynak” olma düşüncesinin, sonrasında ise derdini diğer âşıklarla bütünleştirerek sunmanın, başından geçen olayları şiir diliyle nakletmenin bulunduğunu belirtir (10). Şair-nâmeleri bir biyografi kaynağı olarak değerlendiren M. Öcal Oğuz, âşık edebiyatındaki biyografik bilgilerin, halkın sözlü belleğine bağlı oldukları için, ancak sağlam biyografik kaynaklara dayandırılarak doğrulanabileceği görüşündedir (523). Bu bağlamda, âşık edebiyatındaki biyografilerde, şair-nâmelerden yararlanma oldukça sınırlıdır.

Sözlükler ve ansiklopediler çevresinde ortaya konan biyografiler hem öğretim amaçlıdır hem de yıllar içerisinde birikmiş kültür dökümüdür. Bütün biyografilerin yazılış amacı, şair/yazarların hayat hikâyelerini ve eserlerini

sunmak; temel başvuru eserlerini göstermektir. Ayrıca şair/yazarların seçilmesinde ve onlar hakkında verilen yargılarda nesnel olunduğu iddiası hemen bütün sözlüklerde bulunmaktadır.

Cumhuriyet Dönemine Kadar

Şair biyografileri, İslâm medeniyetinin ortak ürünü olarak Arap edebiyatından Farsçaya oradan da Türkçeye geçmiştir. XII. yüzyılın sonlarına kadar Arapça devam etmiş olan biyografi geleneği XIII. yüzyıldan itibaren yerini Farsça örneklerle bırakmıştır: Molla Cami'nin *Baharistan*'i (7. Bölümü şair tezkirelerine ayrılmıştır) ve Devletşah b. Alâü'ddevle'nin kaleme aldığı *Devletşah Tezkiresi*'nde (y.1487), o güne kadar kaleme alınmış eserlerden daha fazla biyografiye yer verilmiştir (Geniş bilgi için bk. İsen 4-7). Bu iki önemli eserden sonra Ali Şîr Nevâî'nin *Mecâlisü'n-nefais* (1491) adlı tezkiresi gelir.

Mecâlisü'n-nefais'te Herat, Horasan ve Azerbaycan'da yaşayan ve çoğu Farsça yazan 455 şair vardı. Bunlardan 43'ü Türk veya Türkçe yazan isimlerdir. Nevaî, bu şairler hakkında uzun uzun bilgiler vermemiş, çoğuna ancak bir iki satır yer ayırmış; her şairin bir, büyük şairlerin iki-üç beytini de örnek olarak vermiştir. *Mecâlisü'n-nefais*, Çağatay edebiyatı, özellikle de İran edebiyatı için çok mühim bir kaynaktır. (İsen 7)

Ali Şîr Nevâî'nin bu eseri Türk edebiyatında yazılacak tezkirelere de kaynaklık etmiştir.

Mustafa İsen, "XVI. yüzyılın Sonuna Kadar Osmanlılarda Biyografi Geleneği" adlı makalesinde, Osmanlı Dönemi'nde, İslâm tarihine benzer şekilde, biyografilerin üç farklı uygulama ile karşımıza çıktığını vurgulamaktadır: "1.Umumi tarihlerde yer alan biyografiler 2. Şakaik, te'lif, tercüme ve zeyillerinde yer alan biyografiler 3. Şuara tezkirelerinde yer alan biyografiler" (8). Anadolu sahasında kaleme alınmış önemli tezkirelerden ilki, Ali Şîr Nevâî'nin eserinden ilham alınarak hazırlanmış olan Sehî Bey'in *Heşt Behişt*'idir (1538). İkincisi *Tezkiretü'ş-şuara ve Tabsiratü'n-nüzema* (1546), diğer adıyla *Latîf Tezkiresi*'dir. Âşık Çelebi'nin *Tezkire-i şuârâ*, Hasan Çelebi'nin *Meşâirü'ş-şuâra*, Ahdi'nin *Gülşen-i şuârâ*, Yumnî'nin *Tezkire-i şuâra* Osmanlı Dönemi'nin önemli şair tezkireleridir (Listenin tümü için bk. İpekten, *Şair Tezkireleri* 11-12). İsen, Osmanlı'da XVI. yüzyıla kadar üslu-

bun güzel olmasına özen gösterildiğini, XVI. yüzyıldan sonra standart bir biyografi üslubunun oluştuğu saptamasını yapar.

Osmanlı edebiyatı veya divan şiirinin hemen yanı başında âşık tarzı şiir varlığını sürdürür. Sözlü olarak gelişen âşık tarzında şair biyografileri, kısmen şair-nâmeler içerisinde karşımıza çıkar. XVII. yüzyıldan günümüze kadar yazılan ve âşık edebiyatının biyografi kaynağı olan şair-nâmenin bilinen ilk örneği XVII. yüzyılda Âşık Ömer adına kayıtlıdır. Şair-nâmelerin yazıldığı tarih, âşık tarafından kaydedilmediği için belli değildir. Âşığın yaşadığı dönemi şair-nâmenin tarihi olarak kabul edebiliriz. Başlangıçtan Cumhuriyet Dönemi'ne şair-nâmeler, ihtiva ettiği dörtlük ve bahsettiği şair sayısı bakımından şöyle sıralanmaktadır: Âşık Ömer (ö. 1707)–“Şairnâme” (38 dörtlük, 107 âşık), Gubari (XVII. yy.)–“Vasf-ı Hüdâî Resul ve Cem'-i Şuarâ-yı Gubârî” (59 dörtlük, 288 âşık), Sun'î (XVII. yy.)–“Tekerleme” (21 dörtlük, 108 âşık), Bosnavi (XIX. yy.)–“ Âşıklar Destanı” (34 dörtlük, 107 âşık), Hızrî (ö. 1846)–“Cemü'-ş- Şâirân” (51 dörtlük, 392 âşık), Noksânî (XIX. yy.)–“Münâcaat” (36 dörtlük – 25 âşık), Pir Yakup (XIX.-XX. yy.)–“Şairler Destanı” (13 dörtlük, 30 âşık), Ruhsatî (1835-1911)–“Şairnâme” (11 dörtlük, 18 âşık). (Geniş bilgi için bk. Kaya). Ancak Meşrutiyet Dönemi'nden itibaren hem kaleme alınan edebiyat tarihlerinde hem de edebiyat araştırmalarında âşık edebiyatını inceleyen bilimsel eserlerin ortaya çıktığını ve bunların biyografilere kaynaklık ettiğini de belirtmek gerekir.

Türk kültür ve düşünce hayatında Batı'ya açılmanın dönüm noktası kabul edilen Tanzimat'ta, biyografi yazma geleneği Batı edebiyatından gelen unsurlarla zenginleşir. Biyografi yazımında kaynaklara yönelme öne çıkar. Gül Ayşe Akar, geleneksel tezkire ile Batı'dan gelen biyografi arasındaki farklılıkları, Tanzimat ile II. Meşrutiyet arasında kaleme alınmış biyografiler üzerinden açıklar:

Tezkire ile biyografi arasında zamanla oluşan farkları sıralamak gerekirse özetle şunlar söylenebilir: Pek çok şahsın hayatının ele alındığı tezkirelerden daha az kişinin veya tek şahsiyetin ele alındığı eserlere yönelim artar. Aynı zamanda yazarın sesi yavaş yavaş eserlerden kaybolmaya başlar. Tanzimat döneminde biyografilerin kaynakları da yavaş yavaş değişmeye başlar. Eski edebiyatın biyografik eserleri daha ziyade menakıb, efsane, rivayetler ile beslenirken incelediğimiz dönemdeki yazarlar artık anlatacağı kişileri gerek şahsın kendisinin ge-

rekse çevresinin eserlerinden, hatıralarından yararlanarak anlatırlar. Bunun yanı sıra tezkirelerde tanıtılan kişi hakkında bilinen duyulan tüm bilgiler doğruluğuna ya da duyulan kaynağın güvenilirliğine çok aldırış edilmeksizin ‘dedikodu’ mahiyetinde olsalar bile aktarılırlar. Ancak biyografide verilen bilginin doğruluğu ve kaynağı önemlidir. (16-17)

Tanzimat Dönemi’nde yapılan ilk çalışma, Şinasi’nin Fatim Davud’un *Tezkire-i Hatimetül Eşar* adlı eserini yeniden yayına hazırlamasıdır. Orhan Okay, Şinasi’nin bu çalışmasında tezkirede yer alan şahsiyetler hakkında, tarafsızlık usulüne uygun olarak değer yargılarında bulunulduğunu belirtir. 1863’te hazırlanan bu baskı, modern edebiyattaki ilk biyografi denemesi kabul edilebilir (bk. 2011).

Tanzimat ile II. Meşrutiyet arasında yüzlerce biyografi çalışması yapılır. Bunların büyük bir kısmı âlim, evliya, şair ve hükümdarlar üzerinedir. Tek bir kişi dikkate alınarak hazırlanan biyografilerin yanında tezkire özelliği gösteren onlarca şair/yazarın konu edildiği biyografi sözlükleri de yapılmıştır. Yeni biyografilerin tezkirecilik geleneğinden tamamen ayrılmış olduğunu söylemek de zordur.

Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e gelen sürede tezkirecilik geleneğinin devam ettirme ile biyografi yazarlığı arasındaki farklılık seçilen bazı örnek eserler çevresinde aşağıdaki şekilde açıklanabilir: Ebüzziya Tefrik’in *Galile* (1882), *Napolyon* (1882), *İbn-i Sina* (1882), *Hasan b. Sabbah* (1883), *Harun Er-Reşid* (1882), *Jean-Jacques Rousseau* (1885-1886), *Kemâl Bey’in Terceme-i Hâli* (1885), *Nefi* (1893-1894); Ahmed Midhat Efendi’nin *Volter 20 Yaşında Yahud İlk Muaşakası* (1884), *Beşir Fuad* (1886-1887), *Fatma Aliye Hanım Yahud Bir Muharrir-i Osmaniyé’nin Neşeti* (1883-1894); Beşir Fuad’ın *Victor Hugo* (1885), *Volter* (1887); Abdülhalim Memduh’un *Reşid Paşa* (1889); Mehmed Celal’in *Sultan Osman Gazi Yahud Bir Sayyad-ı Hümayun-Baht* (1891) adlı biyografileri Türk ve İslâm tarihinden, Avrupa’dan, Türk ve Batı edebiyatından tanınmış bir kişinin hayat hikâyesi ve eserleri üzerine kaleme alınmışlardır. Bunlardan Beşir Fuad’ın *Victor Hugo* ve *Volter* adlı eserleri tenkitli biyografi olarak tanımlanabilir. Ayrıca ölümünün hemen ardından yazılması dolayısıyla Ahmed Midhat Efendi’nin *Beşir Fuad*’ı nekroloji, *Volter 20 Yaşında Yahud İlk Muaşakası* adlı eseri de biyografik roman olarak değerlendirilebilir. Tek tek biyografilerin bir bütün hâline getirildiği eserler de

vardır. Namık Kemal'in *Evrâk-ı Perişân* (1871-1885), Rezaizade Mahmud Ekrem'in *Kudemâdan Birkaç Şair* (1888), Muallim Naci'nin *Osmanlı Şairleri* (1890), İsmail Hakkı Eldem'in *On Dördüncü Asrın Türk Muharrirleri* (1891-1894) adlı çalışmaları dört ile on üç arasında biyografinin birleşiminden oluşmaktadır. Adı geçen biyografilerde tarihi şahsiyetlerin hayat hikâyeleri ve kahramanlıkları, şairlerin ve yazarların ise hayatları ve eserlerinden seçmeler bulunmaktadır. Bu dönemde tezkire geleneğini devam ettiren, çok sayıda ismin yer aldığı çalışmalar da yayımlanır. Mehmed Tefvik (Çaylak Tefvik)'in *Kafîle-i Şuâra* (1875), Habîb İsfahânî'nin, *Hat ve Hattâtan* (1885), Mehmed Süreyya'nın, *Sicill-i Osmanî yahud Tezkere-i Meşahir-i Osmaniye* (ilk cilt, 1891), Faik Reşad'ın, *Eslâf* (1893) Avânzade Mehmed Süleyman'ın: *Muharrir Kadınlar* (1894), Ahmet Refik'in *Meşhur Osmanlı Kumandanları* (1901) gibi. Bu çalışmalardan Avânzade Mehmet Çelebi'nin çalışması Batı edebiyatındaki kadın yazarları konu almaktadır (Geniş bilgi için bk. Akar). Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e gelen çizgide, biyografi yazımı ile tezkirecilik geleneği birlikte yürür. Cumhuriyet Dönemi'ne bu çerçevedeki bir biyografi anlayışı ile girilir.

Cumhuriyet Dönemi'nden Günümüze

Tanzimat'tan itibaren yapılan biyografi çalışmaları, hemen yanı başında yürütülen edebiyat tarihi araştırmalarıyla birlikte kültür envanterinin bir bütün olarak gözler önüne serilmesine de zemin hazırlar. Bu bakımdan Cumhuriyet'e gelindiğinde yüzyıllar içinde demlenen bir kültür envanterinin varlığı, bununla birlikte zengin bir biyografi kaynağı vardır. Bursalı Mehmed Tahir'in *Osmanlı Müellifleri*, İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şairleri*, *Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar*, *Son Hattatlar*, *Hoş Sadâ Son Asır Türk Musikişinasları*; Ali Emiri'nin *Tezkire-i Şuara-yı Amid*, Mehmed Siraceddin'in Hammer'den çevirdiği *Mecmua-i Şuara* ve *Tezkire-i Üdebâ* gibi ansiklopedik eserler, bu zengin kültür birikimini ortaya koyan biyografilerdir. Tezkireciliğin bir nevi devamı sayılan bu türden biyografi çalışmaları Cumhuriyet'in ilk dönemine taşınırlar. Büyük oranda XIX. yüzyılın şair/yazar/hattat/musikişinaslarının biyografilerini ihtiva ederler. Dolayısıyla yukarıdaki biyografilerde, ekseriyetle Cumhuriyet'e kadar gelen kültür dünyasının şahsiyetlerinin hayat ve eserleri yer almaktadır.

Cumhuriyet Dönemi'nde de biyografi türü, zamanın getirdiği imkânlar, toplumun duyduğu ihtiyaçlar çevresinde gelişmesini sürdürür. Türün ge-

lişimi, uzun bir müddet, edebiyat öğretimiyle birlikte yürür. Önce lise ve ortaokul Türkçe ve edebiyat derslerinin öğreniminde şair/yazarların hayat hikâyelerini vermek amacıyla sözlük mahiyetinde birtakım eserler çıkar. Küçük sözlükler zamanla ansiklopediye dönüşür. Teknolojinin ve bilgisayar kullanımının artmasıyla veri tabanlı ve sürdürülebilir bir yapıya evrilir.

Cumhuriyet'in başlangıç döneminden günümüze biyografi türünün gelişimi dört çerçevede kendini gösterir:

Kaynak Eserler

Cumhuriyet'in ilk yıllarında tezkirecilik geleneğinden gelen çalışmalar dışında, biyografi kapsamına giren eser sayısı oldukça sınırlıdır. Cumhuriyet Dönemi'nin ve geçmişin önemli şair/yazarlarının edebî kişiliği ve hayatına da yer veren kaynak niteliğinde eserler yayımlanır. Bu dönemde edebiyat tarihleri ve ders kitapları dışında, biyografi üzerine yapılan ilk önemli çalışmalardan biri Mehmet Behçet Yazar'ın *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı* (1938) isimli kitabıdır. Burada, II. Meşrutiyet ve öncesi dönemlerden gelen ünlü şair/yazarlar yerine Cumhuriyet Dönemi'nin gençlerine yer verilir. Mehmet Behçet Yazar, ön sözde bu hususu şöyle belirtir:

... gerçekten bu eser, yalnız benim değil, kitapta hâl tercümeleri, Türk edebiyatının bütün safhaları hakkındaki mülâhazaları, fikir mahsulleri ve en son manzum veya mensur parçaları münderiç bulunan Türk edebiyatının muhtelif devir ve mekteplerine mensup ve bilhassa Atatürk devrinin neslinden olan mümessillerinin ve kısa tabirle 'genç edebiyatçılarımız'ındır. (7)

Kitapta; Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Mehmet Akif gibi II. Meşrutiyet Dönemi'nin önemli şairleri yerine Cumhuriyet Dönemi'nin genç edebiyatçılarının biyografileri vardır. Hazırlanma biçimi de ilgi çekicidir. Biyografilerde şair/yazarlara gönderilen mektuplardan yararlanılır. Mektuba cevap veremeyenlere kitapta da yer verilmez. Yahya Kemal, Mehmet Akif, Ahmet Haşim gibi isimlerin yer almama nedeni bu olabilir. Mektup; şair/yazarlardan hayat hikâyelerini, yayınlanmış ve yayınlanacak eserlerini, edebiyatımızın çeşitli dönemleri (divan edebiyatı, halk edebiyatı, Tanzimat, Genç Kalemler, Fecriati, Servetifünun) hakkında düşüncelerini, edebiyat tarihinin nasıl tasnif edilebileceğini, edebiyatımızın geleceğine dair öngörülerini, kendi eserleri içinde en çok hangisini beğendiğini sorar. Bu soruların cevaplarını ihtiva

eden mektuplar çevresinde kitap hazırlanır. Çalışma, Türk edebiyatının genel panoraması niteliğinden ziyade, ekseriyetle 1923-1938 dönemi yaşayan şair/yazarlarının biyografilerinin yansıtılmasından ibaret kalır.

İlk kısımdaki Fazıl Ahmet Aykaç ve Halit Ziya Uşaklıgil'in mektubu, hazırlanma yöntemini daha net ortaya koymaktadır. Halit Ziya Uşaklıgil'in Yazar'a cevabı, araştırmacılar için dikkat çekicidir: "Aziz şair, tahmin edebileceğiniz sebeple hayata ve hassatan edebiyata bir ilişğim kalmamıştır. Beni mazur görünüz ve ölmüş bir adam için ne yapılırsa onu yapınız... Sevgiler. Yeşilköy, 8.1.1938" (Yazar 14). Modern Türk romanının ilk önemli temsilcilerinden kabul edilen Halit Ziya'nın 1938'deki bu ruh hâli edebiyat tarihimizi de ilgilendirecek derecede önemlidir. Fazıl Ahmet Aykaç ise iş yoğunluğundan mektuba kapsamlı bir cevap veremeyeceğini, Mehmet Behçet Yazar'ın kaynaklardan hareketle yazmasını ister (Yazar 15). İki isim de kitapta yer almamıştır.

Bu dönemde iki önemli antolojiden bahsetmek gerekir. Fuat Köprülü tarafından hazırlanan *Türk Saz Şairleri* (1940) ve *Eski Şairlerimiz Divan Edebiyatı Antolojisi* (1934). *Türk Saz Şairleri*'nde XVI-XIX yüzyıl aralığında yaşamış şairlerin tanıtımı ve şiirlerinden seçmeler vardır. *Divan Edebiyatı Antolojisi*'nde, şiir seçmelerinin dışında önemli şairler için açıklamalı özel bölümler ayrılmış, diğer şairler ise ait oldukları dönem içerisinde topluca değerlendirmeye alınmıştır. Köprülü her iki kitabının giriş kısmında, bugün bile çok önemli kaynak niteliği taşıyan geniş değerlendirmeler yapmıştır. Yukarıda belirttiğimiz kaynak eserlere aşağıdaki önemli çalışmaları da eklememiz gerekir: M. Fuat Köprülü'nün *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* (1919) ve *Türk Edebiyatı Tarihi*, İsmail Habip Sevük'ün *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* (1924) ve *Edebi Yeniliğimiz*, I-II (1931-1932), Pertev Naili Boratav – H. Vedat Fıratlı'nın *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi* (1943), Vasfi Mahir Kocatürk'ün *Saz Şairleri Antolojisi* (1963), Ensar Aslan'ın *Doğu Anadolu Saz Şairleri* (178) vb. Bu kaynak eserlerde ele alınan şahsiyetlerin edebiyat tarihi içerisindeki yerleri, çoğu zaman hayat hikâyeleri ve edebî kişilikleri ile verilmektedir. Hatıra çerçevesi içerisinde yayımlanan, şair/yazarların belirli yönlerini ortaya koyan çalışmalar da biyografi yazımına kısmen kaynaklık etmiştir: Yusuf Ziya Ortaç'ın *Bir Varmış, Bir Yokmuş: Portreler* (1960), Oktay Akbal'ın *Şair Dostlarım* (1964), Baki Süha Ediboğlu'nun *Bizim Kuşak*

ve *Ötekiler* (1968), Mehmet Çınarlı'nın *Sanatçı Dostlarım* (1979) Halil Soyer'in *Anılarla Şairler Albümü* (1982), vb.

Şair/Yazar Sözlükleri

Kaynak eserler, Cumhuriyet Dönemi'nde geçmiş yılların kültür birikimini eleştirel tarzda ortaya çıkaran çalışmalardır. Araştırma, antolojiler, ders kitabı veya hatıra türünde yayımlanmışlardır. Bu eserler, bir kısmı II. Meşrutiyet Dönemi'nde başlayan biyografi çalışmalarıyla birlikte değerlendirildiğinde, Cumhuriyet öncesindeki zengin dil ve edebiyat varlığına da işaret eder.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında yayımlanan şair/yazar sözlüklerinin büyük ölçüde tezkirecilik geleneğinden izler taşıdığı görülmektedir. İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, Cumhuriyet Dönemi'nde yayınlanan en kapsamlı biyografi sözlüklerinin ilkidir. Mehmet Çavuşoğlu'nun, kitabın üçüncü baskısına yaptığı sunuş yazısındaki değerlendirmesi çalışmanın değerini ortaya koymaktadır: “Ali Şir Nevayi'nin *Mecalisü'n-nefaiyi'si* ile başlayan şuara tezkireciliği geleneğinin *Son Asır Türk Şairleri* ile son örneğini vermiştir” (İnal X).

İbnülemin, şairlerin değerlendirmesini yaparken belgelerden yararlanır. Ayrıca, şahsi ilişkilerini kullanarak biyografik bilgileri elde eder. Biyografilerin yazımında kendine özgü bir üslup oluşturur. İbnülemin'in çoğunlukla çağdaşı olan isimler “Ata Bey”, “Baki Efendi”, “Halid Fahri Bey”, “Haşim Bey”, “Hamid Bey” şeklinde yer alır. Şairlerin önce aile kökenleri, doğumu ve hayatı hakkında bilgilendirme yapıldıktan sonra edebi değerlendirmeye geçilir. *Son Asır Türk Şairleri* için *Fatin Tezkiresi*'ne yapılmış büyük bir zeyl sayılır diyen Akün; İbnülemin'in adı geçen eserden çok yararlandığını hatta örnek bulunmayan şairler için de onun metinlerine gittiğini belirtir (260). Çalışma 1930–1942 arasında tamamlanır. İbnülemin Emin Mahmut Kemal İnal'ın çalışmasında Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar gelen şairler de bulunur.

Bu yıllarda Sadettin Nüzhet Ergun'un *Türk Şairleri* ve İbrahim Alaettin Gövsâ'nın *Türk Meşhurları Ansiklopedisi* çok önemli biyografi sözlüğü çalışmalarıdır. *Türk Şairleri* 1936'dan itibaren birer formalık fasiküller halinde çıkar. 1945 yılına kadar Abadi'den Fâizi'ye kadar 98 fasikül yayımlanır. Çalışma, Ergun'un 1946'daki ölümü üzerine yarım kalır. İbrahim Alaettin Gövsâ'nın *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*, 4 cilt halinde 1933-1936 arasında

hazırlanmış daha sonra 1946'da *Türk Meşhurları Ansiklopedisi* hâline getirilmiştir. 1.500 maddenin yer aldığı ansiklopedinin kapağındaki “edebiyatta, sanatta, ilimde, harpta, politikada ve her sahada şöhret kazanmış olan Türklerin hayatları eserleri” ibaresi çalışmanın mahiyeti ve kapsamını ifade etmektedir. Sadece edebiyata hasredilmiş bir çalışma değildir. Anılan biyografi sözlüğü çalışmaları, tezkirecilik geleneğini yansıtmakla beraber ansiklopedi mahiyetindedirler. Daha sonra hazırlanacak şair/yazar sözlüklerine kaynaklık etmişlerdir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında şair/yazar biyografilerine duyulan ihtiyacın temelinde okullardaki edebiyat öğretimi vardır. Çünkü derste şiiri/hikâyesi okutulan şair/yazarın hayatının bilinmesine ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu bağlamda Murad Uraz, *Orta Okuma Kitaplarında Yazıları Bulunan Şair ve Edeplerin Hayatı* (1939) adıyla bir biyografi sözlüğü yayımlar. Tabii olarak divan edebiyatı ve âşık edebiyatı temsilcilerinin yoğunlukta olduğu ve öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kaleme alınmış bu çalışmada, bugün için ilgi çeken bölümler bulunmaktadır. 1939'da henüz kitabı yayımlanmamış, dergilerde birkaç şiiri çıkmış şair Orhan Veli değerlendirmesi dikkat çekicidir:

1914 senesinde İstanbul'da doğmuştur. Bu genç şairimizin mecmualarda intişar eden şiirlerinde insan ve tabiatı içli bir eda ile anlatış var. İlerde şahsiyetinin alacağı çehre bugünden kati olarak kestirilmese de, herhangi tarzda olursa olsun edebiyatımız için kıymetli bir varlık olacağından şüphe edilemez. (4)

Aynı kitabın 1953'teki 10. baskısında Orhan Veli hakkındaki tanımlamalar, tümüyle değiştirilmiştir:

1914'te doğdu. Yeni bir sanat anlayışı ve görüşü içinde yazdığı şiirlerinde; zekasının ve şairliğinin kudret ve inceliği görülmektedir. Orhan Veli'nin şiirimizin millileşmesinde de büyük hizmetleri olmuştur. 1950 yılında İstanbul'da öldü. (48)

Bu notların ardından Orhan Veli'nin eserleri sıralanmaktadır. Yaklaşık 14 yıllık bir sürede Orhan Veli'nin biyografisindeki bu değişiklik, biyografi çalışmalarındaki güncellemelerin ne kadar önemli olduğunu da ortaya koymaktadır.

Murat Uraz, 1941 yılında *Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz* adlı bir biyografi kitabı daha çıkarır. Tefeyyüz Kitabevi tarafından yayımlanan 190

sayfalık bu kitapta kadın şair/yazarların hayat hikâyeleri ve eserlerinden seçmeler bulunmaktadır. Bunlara ek olarak yine Murad Uraz, *XIII. Asırdan Sonra Avrupa Şair ve Edipleri* adıyla bir kitap hazırlar. Burada da dünya edebiyatından seçilmiş şair/yazarların hayat hikâyesi ve değerlendirmesi bulunmaktadır. Önsöz mahiyetindeki yazıda, “daha ziyade lise derecesinde bilgisi bulunanlar göz önüne alınarak; cihan edebiyatı sahasında tanınmış yahut eserlerinden Türkçeye tercüme edilmiş Avrupa edip ve şairleri hakkında toplu malumat vermek maksadile” (2) ibaresi bulunmaktadır. Gerek kadın şair/yazarların gerekse Batılı isimlerin topluca yer aldığı Uraz’ın çalışmasının orta öğretim öğrencileri ve edebiyatseverler düşünülerek hazırlandığı söylenebilir. Bu tarz çalışmalar sonraki yıllarda, artan ticarî talepler çevresinde, hem kadın şair/yazarlar hem de Batı edebiyatı isimleri çerçevesinde sürekli yenilenmiştir.

Murat Uraz’ın bu yayınlarından sonra Cumhuriyet Dönemi’nin en önemli biyografi çalışması 1960 yılında ortaya çıkar: Behçet Necatigil – *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. Necatigil, ilk baskının ön sözünde kitabı için, “öğrencilerin eserlerini okuduğu şair ve yazarları tanıması amacına hizmet için hazırlanmıştır” (5) der. Ön sözde şair/yazarlar üzerine yaptığı değerlendirmelerin elden geldiğince tarafsızlıkla kaleme alındığı, çalışmanın eksiklikler barındırdığı, geliştirilmeye ihtiyaç duyulduğu belirtilir. Kitabın yazarının ne düşündüğü, kitabı hazırlarken neleri eksik yapıp, nelerin tartışmalara neden olacağı yönündeki düşünceleri de özeleştiri niteliğinde ortaya koyar ve çalışmasını hangi temel çerçevesinde hazırladığını dile getirir:

O, 1940’tan bu yana liserelerde okutulmuş, okutulan edebiyat ders kitaplarındaki parçaların yazarlarını, bu parçalarda isimleri doğrudan doğruya veya dolayısıyla geçen sanatçıları temel maddeler olarak işledi; geçmişin, günümüzün belli başlı edebiyat türlerinde tanınmış, yaygın başka adlarını da bunların yanına kattı. (5)

Bu çalışma, edebiyat ve Türkçe ders kitaplarındaki şair/yazarların, Türk edebiyatının geçmişteki zirve isimlerinin, 1960 yılındaki güncel şair/yazarlarla harmanlanmasıyla hazırlanır. 260 şair/yazarın hayatı ve edebi değerlendirmelerinden oluşur.

Behçet Necatigil, ele aldığı şair/yazarların eserlerini de okuyarak onlar hakkında hükümlerde bulunur. Hatta kitabın sonraki basımlarında, edebi faaliyetlerini devam ettirmediği için çıkardığı isimlerin bulunduğunu belirtir:

Tarafsız, nesnel olunmaya çalışıldı deriz ya, duygusallığımızı tam önleyemeyiz. Ama işte bu sözlükte, böyle bir kezliğine, birkaç kezliğine maddeler bulabilir, sonraki basımlarda onları göremeyebilirsiniz. Gününde parlayıp da arkasını getirmeyişlere, edebiyata ihanetlere göz yummak, bilmeyiz, doğru mudur? Fakat gene de bu çıkarmaların-almaların ölçülerini tam olarak saptamak imkânsız. (5)

Behçet Necatigil'in sağlığındaki son baskıda yazdığı ön söz güncel biyografi çalışmalarının zorluğunu gözler önüne serer niteliktedir:

Basım sırasında daha yeni dizilmiş, henüz basılmış bir madde, diyelim bir ölümlü, ya da yeni bir yayınla hemen oracıkta noksan-yarım kalmaya hükümlü. Kitaba başvuracaklar, bunun için, basım süresini, çıkış tarihini göz önünde bulundurmamak zorundalar. (2)

Süregelen yayınlar, yeni çıkmış yazarlar her biyografi sözlüğü çalışmasını "eski" durumuna düşürür. Bu bakımdan, biyografi sözlükleri, Necatigil'in de değindiği gibi, sürekli yenilenmeye ihtiyaç duyarlar. Necatigil'in yaptığı güncellemeler yeni kitap yayınlayanlar veya ilk defa eser verenler ile sınırlı değildir. Divan şairi Fuzuli maddesinde de güncellemeler yapılır; Fuzuli üzerine yapılan bilimsel çalışmalar maddeye eklenir.

Necatigil son ön sözünde, kitabın etkisini ve yüklendiği görevi de dile getirir:

... on yedi yıldır bu sözlüğün büyük bir ihtiyacı karşıladığını gördük. Başlangıçta ancak öğretmen ve öğrencilere edebiyat derslerinde bir kılavuz olur diye düşünmüştük. Ama bu çizginin de ötesinde. Örnek ve kaynak olduğumuz besbelli, benzeri sözlüklerin türemesini sağlaması, birçok maddelerinin ansiklopedilere olduğu gibi aktarılışı, hatta bizde olmayan maddelerin başka sözlüklerde de bulunamayışı; bize olumlu, yararlı bir iş yapmış olmanın kıvancını tattırdı; teşekkür ederiz. (4)

Bu sözler, kitabın taklitlerinin çıktığını, hatta emekle hazırlanmış içeriğinin kopyalandığı iddiasını barındırmaktadır. Behçet Necatigil, Cumhuriyet

Dönemi'nde, kendine özgü üslubu ve özverisiyle bir biyografi yazma geleneği oluşturmuştur. Necatigil'in eserinde biyografiler, çok kısa hayat hikâyesi, edebi kişilik hakkında yapılan birkaç cümlelik –bazen tek cümle– yorum ve eser listesinden meydana gelmektedir. Eserin sonunda yer alan edebiyat armağan ve ödülleri, ölüm-doğum günleri çizelgesi, dergiler indeksi, şair ve yazarlar indeksi, eserler indeksi; çalışmayı kullanışlı ve öğrenciler–araştırmacılar açısından yararlı bir hale getirir.

Her baskıda yeni şair/yazar ekleme-çıkarmalarıyla 260 ile başlayan sayı, kendi sağlığında 930'a kadar çıkar. Behçet Necatigil'in ölümünden sonra, bir müddet Hilmi Yavuz ve Ali Tanyeri tarafından güncelleştirmeler ve ilaveler yapılmaya devam eder. 1983'teki Necatigil'siz ilk baskıya 21 yeni isim eklenir.

Behçet Necatigil'in hazırladığı isimler sözlüğünün çok rağbet görmesi benzeri eserlerin peş peşe yayımlanmasına sebep olur. Türker Acaroğlu'nun, 1963'te *Ortaokul ve Lise Türkçe-Edebiyat Kitaplarında Geçen Şair ve Yazarlar (Hayatları-Eserleri)*, adlı çalışması, genişletilerek 1967'den itibaren *Ozanlar ve Yazarlar* hâline getirilir. Seyit Kemal Karaalioğlu, *Edebiyatımızda Şair ve Yazarlar* (İnkılap Aka, 1968) sözlüğünü çıkarır. Bu sözlük 1984'e kadar geliştirilerek baskı yapar. Şükran Kurdakul, 1971'de Ataç Kitabevi'nden *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*'nün ilk baskısını, 1973'te Bilgi'den ikinci baskısını çıkarır. İçindekiler ve indeksi olmayan bu sözlükte divan edebiyatından ve günümüzden şair ve yazarlar alınmıştır. Sözlüğün sonunda “Sanat ve Edebiyat Dergileri Dizini” yer almaktadır. Şemsettin Kutlu, hazırladığı biyografi sözlüğünü tamamen lise müfredatıyla paralel hâle getirir. *Metin Örnekleriyle Türkçe – Edebiyat Kitaplarındaki Şair ve Yazarlar* (Murat Ders Yayınları, 1981) adlı çalışmada, şair/yazarların hayat hikâyelerinin yanında, edebi kişilikleri ve eser örnekleri de bulunmaktadır. Ahmet Köklügiller, *Edebiyatımızda Şairler ve Yazarlar – Hayatları / Sanatları / Eserleri* (Kaya Yayınları, 1989), belirgin şahsiyetleri kapsamakta ve edebiyat derslerine yardımcı kitap olmak amacıyla hizmet etmektedir. Oktay Yivli, *Şairler ve Yazarlar* (Dörtel Yayıncılık, Ankara, 2002) adlı çalışmasında divan ve halk şairlerinin yanında Batı edebiyatından isimlere de yer verilir. Yaklaşık 250 maddelik çalışmanın yardımcı ders kitabı çerçevesinde hazırlanması ilk bakışta dikkati çekmektedir. Hikmet Altınkaynak'ın hazırladığı *Türk Edebiyatında Yazarlar ve Şairler Sözlüğü – Türk Edebiyatında Kim Kimdir?* (Doğan Kitap, 2007)

çalışmasında ise yaklaşık 1.500 isim vardır. Geçmişten 2007'ye Türk edebiyatından seçilmiş şahsiyetlerin kısaca hayat hikâyeleri ve edebi kişiliklerine dair yargılar bulunmaktadır.

Sayısı çoğaltılabilecek biyografi sözlüklerinin hemen hepsinde divan ve âşık edebiyatının önemli temsilcilerine de yer verilir. Ancak yoğunluk Tanzimat sonrası gelişen edebiyata aittir. Hazırlanan bu küçük çaplı biyografi sözlüklerinin içerisinde Behçet Necatigil'in çalışması hem nitelik hem de bir gelenek oluşturması bakımından oldukça önemlidir.

Ansiklopediler

Divan ve âşık edebiyatında bilimsel araştırmalar, geçmişe dair yeni biyografilerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamış, bilinen biyografilerin de zenginleşmesini sağlamıştır. Cumhuriyet Dönemi'ndeki şair/yazarların eser üretimleri ve yeni şair/yazarların artışı Türk edebiyatı biyografilerinin ansiklopedilere taşınmasına neden olmuştur. Bu büyümenin temelinde, kültürel değerleri ortaya çıkarma gayretinin yanında, bir millet olma bilincinin varlığı da söz konusudur.

2000'li yılların başından itibaren de küçük sözlük mahiyetindeki kitaptan ansiklopedi boyutuna geçilir. Bu bağlamda üç önemli çalışmadan bahsetmek gerekir. İlki, İhsan Işık'ın, *Yazarlar Sözlüğü* (Risale Yayınları, 1990) adıyla çıkardığı kitabın genişletilerek *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi* (tek cilt ve 3 cilt olarak, Elvan Yayınları, 2001) hâline getirdiği eseridir. Aynı çalışma, *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi* adıyla 2007 yılında 11 ciltlik 11.200 yazar hakkında bilgi veren 4.840 sayfalık bir boyuta dönüşür. İhsan Işık, yaklaşık 20 yıllık bir süreçte, güncellemeler ve yeni isimlerle, biyografi sözlüğünü sürekli geliştirmiştir. Ansiklopedide, şair ve yazarlar dışında; bilim insanları, tarih, felsefe, sosyoloji, din, müzik, resim, siyaset, ekonomi alanlarında eser verenler ve kitapları yayımlanmış akademisyenler yer almaktadır.

2000'li yılların başındaki bir diğer önemli çalışma Yapı Kredi Yayınları arasında çıkan *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçıları Ansiklopedisi*'dir. İlk baskısını 2001 yılında, resimli olarak yapan ansiklopedi, 2003'te 127 yeni isim ve güncellemelerle, resimsiz olarak basılır. 2010 yılındaki baskının güncellemelerini de "Sunuş" yazısında belirtildiği üzere Metin Celal yapar. Türk biyografi yazma geleneğinde ilk defa bir çalışma yaklaşık 40 kişilik bir ekip

tarafından yapılır. Burada Behçet Necatigil'in eseri gibi bir üslup birliğinden söz etmek mümkün değildir. Çalışmada Tanzimat Dönemi'nden öncesine hatta Tanzimat edebiyatını hazırlayan Leskofçalı Galip, İzzet Molla vb. gibi isimlere, divan edebiyatı ve âşık edebiyatı temsilcilerine yer verilmez. Şiir, roman, hikâye, deneme gibi edebi eser yazarların yanında, edebi eseri olmayan ancak edebiyat bilimine dair çalışmaları bulunan akademisyenlerin (Yeni Türk Edebiyatı bilim dalı) bir kısmı da ansiklopedide yer bulur. Tanzimat sonrasında Türk cumhuriyetlerindeki şair/yazarlar ile âşık edebiyatına dair isimler de bu çalışmaya alınmamıştır.

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığının bir proje olarak hazırladığı *Türk Dünyası Edebiyatçılar Ansiklopedisi 2002-2007* arasında 8 cilt halinde yayımlanır. O güne değin bu alanda yapılmış çalışmaların en kapsamlısı olan bu ansiklopedi, diğerlerinden farklı olarak, divan edebiyatı temsilcilerine, Türk cumhuriyetlerindeki şair/yazarlara, âşık edebiyatındaki isimlere de yer vermektedir. Divan edebiyatı ve âşık edebiyatındaki biyografi sayısı, eski biyografi sözlüklerine oranla oldukça fazladır. *Türk Dünyası Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, Azerbaycan'dan başlayıp, Kazakistan ve Türkmenistan'a kadar giden Türk dünyasının şair ve yazarları için hâlâ en önemli kaynak niteliğini taşımaktadır. Çünkü Türk dünyasına ait şair/yazarların kapsam içerisine alınmasında Türkiye Türkçesine aktarılma durumu gözetilmemiş, hemen hemen bütün edebi şahsiyetlerin biyografilerine yer verilmiştir. Bu ansiklopedideki şair/yazarlar içerisinde ilk defa âşık edebiyatının da çok geniş çaplı dökümü vardır. Ayrıca yazar adı altında, edebi eseri olmayan düşünce insanları, edebiyatla veya tarih bilimiyle iç içe olan bütün akademisyenler de hayat hikâyeleri ve eserleriyle ansiklopedide bulunmaktadır. 8 ciltlik ansiklopedide yazar olarak geniş bir akademik kadronun varlığı dikkat çekmektedir.

Ağ Ortamında Yayın: Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Projesi

Biyografi sözlüklerinin ansiklopedi boyutu da artan edebiyat üretimi, yeni şair/yazarlar, geçmişin kültür birikimi odaklı araştırmalar, şair/yazarların hayatlarındaki gelişmeler dolayısıyla baskı tarihinin hemen sonrasında yetersiz kalır. Bu bakımdan biyografi sözlüğü çalışmaları yayın gününden sonra güncelleştirmelere, eklemelere, yargı değişimlerine ihtiyaç duyar. Cumhuriyet Dönemi'nde lise-ortaokul öğrencilerine yardımcı olmak maksadıyla hazırlanan küçük boyutlu kitaplardan ansiklopedilere dönüşen biyografi çalışmaları sürekli yenilenme ihtiyacı duyar. Bu çerçevede biyografi yazımının;

elektronik sistemde eksiklikleri giderilebilen, güncellemeleri yapılabilen; ölüm, yeni yazar, yeni eser gibi ilaveleri eklenebilen bir yapıya büründürülmesi gerekir. Bir bakıma biyografi sözlüğü yapımında da internet eksensli veri tabanına dayalı bir yazılımın geliştirilmesi zorunlu hâle gelir.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Projesi bu ihtiyaçtan ortaya çıkar. Ahmet Yesevi Üniversitesi himayesinde hazırlanan Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Projesi (TEİS) iki aşamadan oluşmaktadır. İlk kısım Türk edebiyatının başlangıcından ölüm tarihi 1920 olan şair/yazarlara kadarki kadroyu kapsamaktadır. İlk aşamada çalışma, iki koldan yürütülür: Divan Edebiyatı, Âşık-Tekke Edebiyatı. Yeni Türk Edebiyatı da ölüm tarihi 1920'ye kadar olan şair/yazarlarla sınırlı kalır. Projenin ikinci aşamasında bu maddeler yeniden ele alınarak eşleştirme yapılır. Bazı maddelerin iki yazarlı olarak sistemde bulunma nedeni bu eşleştirmeden kaynaklanmaktadır.

Projenin ilk aşaması 2015 yılında tamamlanır. Divan Edebiyatı kısmı, tezkirelerin, şair mecmualarının taranması ve yapılan araştırmalardan elde edilen verilerle hazırlanır. Âşık-Tekke Edebiyatı verileri de şair-nâmeler, şair mecmuaları ve araştırmalar çevresinde derlenir. Biyografisi verilen edebi şahsiyetin eserlerinden seçmeler de hemen hayat hikâyesi ile edebi kişiliğinin arkasından sunulur. İlk aşamada başlangıçtan XX. yüzyıla gelen Türk edebiyatı temsilcileri ve kaleme alınan eserlerin bir bütün halinde dökümü ile karşılaşılr.

Veri tabanında yayımlanan bu projenin ilgi görmesi, Türk edebiyatının günümüze kadar gelen tarafını da proje kapsamı içerisine almayı zorunlu kılar. İkinci aşamada ise ilk aşamanın kalan kısmından günümüze kadar uzanan çizgisi, 1985 doğumlular dâhil olmak üzere sistemin içerisine girer. Türk dünyası edebiyatı da projenin kapsamına alındı. İki projenin birleştirilmesiyle ortaya çıkan madde sayısı 14.000 civarındadır.

Projenin yapılmasında öncelikle, şair/yazar adlarından oluşan madde başlıkları tespit edilmiştir. Peşinden, şair/yazarlar, Türk edebiyatındaki yeri ve değeri bakımından derecelendirilmiştir. Beş ayrı kategoriye ayrılan bu tasnifte, şair/yazarların 200 kelime ile 1.600 üstü kelime arasında sözlükte yer almaları tasarlanmıştır. Projede, hayatı ve edebi kişiliği bölümündeki kelime sayısı 200, 400, 800, 1.200, 1.600 üstü olarak yapılan gruplamaya yeteri

kadar özen gösterildiği gözlenmektedir. Tanıtım yazısı kaleme alan Saadet Çetin bu konuyu ve işleyişi şöyle açıklamaktadır:

Modern biyografi yöntemleri kullanılarak hazırlanacak maddelerin kapsamı ise şair/yazar/eleştirmenlerin edebi başarıları kıstas alınarak belirlenecektir. Proje ekibinin çalışma sistemi literatür taramalarıyla tespit edilen şair ve yazarların biyografilerinin akademisyenler ve araştırmacılar tarafından yazılmasının ardından editör gruplarının kontrolünden geçirilerek yayınlanması şeklindedir. Genellikle şair/yazar/eleştirmen üzerine kitap yazmış, tez yapmış kişilerce projenin yazım kurallarına uygun şekilde yazılan maddeler, ilgili editör tarafından sistem üzerinden incelenmektedir. İnceleme aşamasında düzeltmeler yapan editörler, yetersiz bulunan maddeleri gerekli notlarla birlikte tekrar yazılmak üzere yazara geri gönderebilmektedir. Editör tarafından yapılan köklü değişikliklerde ise yazarın onayı alınmaktadır. (217)

Projede, ilk iki gruptaki şair/yazarların, doktora veya yüksek lisans tezi hazırlanmış akademisyenler veya konunun uzmanları tarafından kaleme alınması (Karacaoğlan – Saim Sakaoğlu, Dadaoğlu – İsmail Görkem, Çıldırılı Şenlik – Ensar Aslan, Nedim – Muhsin Macit, Ahmed Paşa – Turgut Karabey, Sabahattin Ali – Ramazan Korkmaz, Behçet Necatigil – Nurullah Çetin, Attila İlhan – Yakup Çelik gibi) dikkat çekmektedir.

Yazılan biyografilerde öncelikle doğum yeri ve tarihine dair bilgi verilmektedir. Peşinden, kaynaklardan gelen bilgiler ışığında, aile çevresi ve öğrenim durumu açıklanmaktadır. Yaptığı işlerden sonra, yaşıyorsa an içerisinde ne iş yaptığı ve nerede olduğu bilgisi vardır. Peşinden vefat kaydı düşülmekte, varsa aldığı ödüller sıralanmaktadır. Vefat ve doğum konularında yeterli veri elde edilemediğinde tahmin (?) ile verilmektedir. Maddenin ikinci bölümü, şair/yazarın eserleri bağlamında edebi kişiliğidir. Burada da edebiyat ilgisinin başlamasından eserlerinin içeriğine kadar, ismin edebiyatımızdaki önemine göre, detaylı bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Projenin önemli ayaklarından birisi anahtar kelimelerdir. Projeyi takip edenler, anahtar kelimeleri arama motoru ile aktif kullandıklarında birçok veriyi bir anda elde edebilmektedir. Anahtar kelimelerden birisi mahlas veya takma addır. Bu bölümde şair/yazarın şiirinde kullandığı mahlas ile

yazarların yazılarında (bazen hikâye ve romanlarında) kullandığı takma adlar verilmektedir. Divan şairlerinin, âşıkların veya günümüzün ünlü şair/yazarlarının hangi mahlas/takma adları kullandığına dair döküme buradan ulaşılabilmektedir.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde bir diğer anahtar kelime doğum yeridir. Bu bölüm, şehir çalışması yapanlar için oldukça önemlidir. Örneğin İstanbul, Edirne, Maraş, Trabzon, vd. şehirler üzerine çalışanlar arama motorundan o şehrin kaç şair ve yazar yetiştirdiğine ulaşabilmektedir. Âşıkların veya tekke şairlerinin hangi bölgelerde yoğunlaştığını, divan şairlerini daha çok hangi illerin çıkardığını görmek de mümkün olabilmektedir. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü veri tabanından hareketle şehir kültürüne yönelik, aşağıda sıralanan çalışmaları ve benzerlerini hazırlamak nispeten kolaylaşmaktadır: Rıdvan Canım, *Başlangıcından Günümüze Edirne Şairleri* (1995), Arif Kaplanoğlu, *Bursalı Şair Yazar ve Ünlüler Ansiklopedisi* (1998), Hasan Kavruk–Metin Özer, *Geçmişten Günümüze Malatya Şairleri* (2006), Salih Okumuş, *Cumhuriyet Dönemi Ordulu Şairler Antolojisi* (2010), Ramazan Avcı, *Karacaoğlan'dan Günümüze Kahramanmaraşlı Şairler* (2015) vb. gibi. Şair/yazarların doğum yerlerine, saha anahtar kelimesiyle bakıldığında ise bir edebiyat coğrafyasının oluşumu ve dağılımı da gözlemlenebilir.

Behçet Necatigil'in *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* kitabındaki “Ölüm–Doğum Günleri Çizelgesi” bu projede bulunmamaktadır. Ancak yine anahtar kelimelerdeki doğum–ölüm tarihleri, arama motorunda tarandığında o gün, o ay veya o yıl doğan–ölen bütün şair/yazarların dökümü elde edilebilmektedir. Projenin bu özelliği, törenlerin ve anmaların gerçekleştirilmesi bakımından oldukça önemli bir temel başvuru niteliği taşımaktadır.

1970 sonrasında doğan şair/yazarlar hakkındaki biyografik bilgilerin kaynakçası internet üzerinden elde edilmektedir. Bu, çoğunlukla şair/yazarın kendi web sayfası veya yayınevini sitesidir. Ayrıca internetin kaynak olarak kullanılması, popüler olmayan, genellikle 1910-1930 doğumlu, birkaç kitabı yayımlanmış, uzun yıllardır kitabı çıkmayan âşıkların, şair/yazarların gazetelerdeki ölüm vb. haberleri çevresindedir. Bu durum, kütüphane ve kaynak eserler yerine web odaklı bir yapıya doğru hızla gidildiğini de göstermektedir.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Projesi'nde, Türk edebiyatının zamanla değişen popüler eğilimini de yakalamak mümkündür. Divan ve âşık edebiyatındaki dağılımlar ve yoğunlaşmalar görülebileceği gibi Yeni Türk Edebiyatı alanındaki tür farklılıkları da gözlemlenebilir. Her dönemin popüler edebiyat türleri, yayınların çok fazla olduğu dönemlere bakılarak tespit edilebilir. Örnek olarak 1990'ların sonu ile 2000'li yıllarda çocuk edebiyatı ve polisiye türünün baskınlığını bu çalışmadan hareketle tespit etmek mümkündür. Polisiye edebiyat yazarlarının eserlerini yayımladıkları tarihe bakıldığında Cumhuriyet öncesi 1911-1915; Cumhuriyet başlangıcında 1925-1945; 2000 sonrası dönemlerindeki polisiye roman yazma yoğunluğu dikkat çeker. Örneklerde parantez dışındaki tarih polisiye roman yayını aralığıdır: Ebülbehzat (d.1880), 1911-1915; Ebüsüreyya Sami (d.?), 1910-1915; Cemil Cahit Cem (d. 1909), 1930-1945, Hikmet Münir Ebcioğlu (d. 1907), 1930-1945, Ziya Ebüzziya (d.1911), 1940-1945, Ahmet Hidayet Reel (d. 1891), 1930-1945; Zeynep Özdal (d. 1985), 2015-2016, Yaprak Öz (d. 1973), 2013-2019, Abdülbaki Koşar (d. 1969), 2002-2004, Arkin Gelişin (d. 1976), 2014-2017, Nuray Atacık (d. 1967), 2017-2019 gibi. Anılan yıllar dışında polisiye roman yayını neredeyse bulunmamaktadır.

Türk yazarlarının popüler eğilimini çocuk edebiyatı sahasında da görmek mümkündür. Gülten Dayıoğlu, Kemalettin Tuğcu, Ahmet Efe, Fatih Erdoğan, Yücel Feyzioğlu, Şükrü Enis Regü, Mustafa Ruhi Şirin gibi birkaç yazar dışında 1990'a kadar çocuk edebiyatı yazarı ve bu edebiyata dair ürün yok gibidir. Ancak 1990'ların ortalarından itibaren çok sayıda yazar ve edebiyat ürünü ortaya çıkar. Çocuk edebiyatı alanında yazarların eserlerini yayımlama tarihine bakılınca doğum tarihiyle ilk eser arasında, diğer türlere oranla, farklılık olduğu; yazarların dede, anne veya büyükanne olarak duygularını, tecrübelerini paylaştığı yaşta eser kaleme aldıkları görülür. Bu durum çocuk edebiyatı ürünü veren yazarların bir kısmının hayat tecrübelerini ve çocuk yetiştirmek üzerine düşüncelerini olgun bir dönemde verip toplumsal sorumluluk ve bilinç yüklediklerini de göstermektedir.

Yeni Türk Edebiyatı sahasında türlerin dağılımı noktasında da özellikle 2000'li yıllardan itibaren, şiir ve romana kıyasla, hikâye türünde çok fazla eserin yayımlandığı görülmektedir. 1970-1985 doğumlu yazarlarda hikâye türünün çok tercih edildiği de gözlenmektedir.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Projesi, hazırlanma detayları bakımından daha önce yayımlanmış biyografi sözlüklerinden oldukça farklıdır. Yazılım programının sağladığı kolaylıklar ve güncellenme, projenin sürdürülebilirliğini ortaya koymaktadır. Güncellemeler, divan edebiyatı ve ilk dönem âşık-tekke edebiyatı kısmında sınırlı seviyede olacaktır. 1860-1985 kısmında ise yeni çıkan eserler ve vefat haberleri projeyi sürekli canlı kılacak, güncellemelerle biyografiler “eskimiş olmak” özelliğine geçmeyecektir.

Sonuç

Eski edebiyatımızda biyografilere tezkireler içerisinde rastlanır. Âşık edebiyatında, tezkirelerdeki kadar güçlü bir anlatım sergilemese de şair-nâmeler biyografilerin kısmen yer aldığı şiirlerdir. Divan edebiyatı şairlerinin hayatını ve eserlerini toplayan tezkireler, Tanzimat’tan itibaren Batı edebiyatındaki biyografi yazma tarzı ile birleşerek devam eder. Bu durum, şair/yazarı tarafsızlık içerisinde ve kaynaklar ışığında değerlendirme tarzını getirir.

Şair/yazarların Cumhuriyet Dönemi’nde bir sözlük çevresinde ele alınmalarında önce ticari kaygı ve öğrencilere bir el kitabı sunmak gayesi bulunmaktaydı. 1960-1970’li yıllarda bu tür el kitabı sözlüklerin sayıca arttığı gözlenmektedir. Bu çalışmaların artışıyla Türk edebiyatı üzerine yapılan araştırmaların fazlalığı ve çok sayıda edebi metin yayımlanması da rol oynamaktadır. Cumhuriyet Dönemi’nde Murat Uraz ile başlayan biyografi sözlükleri Behçet Necatigil’de çok daha objektif ve kendi içinde tutarlı bir boyuta taşınmıştır. 2000’li yılların başına kadar biricikliğini koruyan Behçet Necatigil çalışmasının yerini ansiklopedi tarzında geniş kapsamlı, ciltlerle ifade edilebilecek kitaplar almıştır.

Divan ve âşık edebiyatındaki araştırmalarla ortaya çıkan şairlerin, yeni edebiyatta da eser üreten şair/yazarların artışı nedeniyle, 2000’lerden itibaren biyografi sözlüklerinin yerini daha fazla envanter barındıran ansiklopediler alır. Bu değişimi veya büyümeyi sadece yeni ortaya çıkan şair/yazarlar veya yapılan araştırmalardan elde edilen veriler şeklinde tanımlamak doğru olmaz. Cumhuriyet’in başlangıcında yeni oluşmuş küçük bir devletten, 2000’li yıllarda kültür araştırmalarını destekleyen kültür politikalarının ortaya çıkışı olarak değerlendirmek gerekir.

Tek yazarlı biyografi sözlüklerinde bir üslup birliğinden söz etmek mümkündür. Ancak komisyon veya çok yazarlı projeler kapsamında hazırlanan biyografi sözlüklerinde üslup birliği söz konusu değildir.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS), yaklaşık 1.500 yazarın kaleminden 14.000 üzeri madde hâlinde, internet eksensli bir veri tabanı olarak hazırlanmıştır. Günümüz teknolojisinin imkânlarından yararlanarak hazırlanan bu sözlükte arama motorunun özellikleri sayesinde, Türk edebiyatının, kültür tarihinin her döneme özgü panoraması elde edilebilmektedir. Araştırmacılar, arama motorunu iyi kullandıkları takdirde Türk edebiyatının geçmişten gelen kültür birikiminin ayrıntılarına, bir döküm hâlinde ulaşabilmektedir.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Projesi'nin, boyut ve kapsamı farklılıklarından ziyade, şimdiye kadar hazırlanmış biyografi sözlüklerinden en önemli farkı sürekli yenilenebilir olmasıdır. Basılı kaynaklarda bir bilgi yanlışının düzeltilmek için bir sonraki baskıyı beklemesi, bilgisayar odaklı veri tabanlarında karşılaşılan bir problem olmamaktadır. Hemen düzeltme imkânının bulunması hatta günümüz şair/yazarlarında bizzat onların uyarılarıyla düzeltilmesine imkân verilmesi problemi ortadan kaldırmaktadır. Yargı ve değerlendirme dışındaki bölümlerde, hayatıyla ilgili noktalarda, yaşayan şair/yazarların ilgili bilgiyi kendilerinin vermeleri çoğu zaman tercih edilir bir durumdur. Ancak biyografiyi, konu edilen şair/yazarın kaleme alması nesnelleğe zarar vereceği gerekçesiyle tercih edilmemektedir.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü; Divan Edebiyatı, Türk Halk Edebiyatı ve Yeni Türk Edebiyatı alanında, periyodik olarak yapılacak güncellemelerle, uzun müddet öğrencilerin, edebiyatseverlerin, bilim insanlarının ve araştırmacıların biyografilere ulaşma ihtiyacını karşılayacaktır. Ancak her beş yıl içerisinde yeni yazarların sisteme ilave edilmesi gerekmektedir. 1990 doğumlular, 1995 doğumlular gibi. Sistemde bulunan ve yaşayan isimler, yayınları veya hayatındaki gelişmelerle mutlaka güncelleme kapsamında tutulmalıdır. Ayrıca, kitabı yayımlanmadığı için sisteme alınmamış 1985 öncesi doğumlular da eser yayınına gerçekleştirdiklerinde sisteme dâhil edilmelidir.

Türk edebiyatındaki biyografi yazma geleneğinin, tezkirelerle başlayıp veri tabanına ulaşan çizgisi; edebiyat üretimindeki süreklilik, zengin kültürel ve tarihsel doku, gelişmiş bir dil bilincinin var oluşunu da ortaya koymaktadır. Bu kültür birikiminin topluma, barındırdığı zenginliğe uygun olarak sunul-

ması da önemlidir. Biyografi türünün tezkireden başlayıp günümüze ulaşan gelişimi incelendiğinde, bir toplumun geçirdiği kültür ve medeniyet evreleri de kendini sezdirmektedir.

Kaynaklar

- Akar, Gül Ayşe. *Tanzimattan II. Meşrutiyete Türk Edebiyatında Biyografi*. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, 2013.
- Akün, Ömer Faruk. “Fatin Efendi.” *İslâm Ansiklopedisi*, 12. cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, ss. 256-260.
- Çelebioğlu, Sinem. *Türk Edebiyatında Modern Biyografinin Doğuşu*. Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, 2007.
- Çetin, Saadet. “Kökü Mazide Bir Âti: Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü II (20. Yüzyıldan Günümüze 1860-1985) Projesi.” *bilig*, no. 86, 2018, ss. 215-218.
- İnal, İbnülemin Mahmut Kemal. *Son Asır Türk Şairleri*. 1.cilt. Dergâh Yayınları, 1988.
- İpekten, Haluk ve diğerleri. *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.
- İpekten, Haluk ve diğerleri. *Şair Tezkireleri*. Grafiker Yayınları, 2002.
- İsen, Mustafa. *Tezkireden Biyografiye*. Kapı Yayınları, 2010.
- Kaya, Doğan. *Şairnâmeler*. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Necatigil, Behçet. *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. Varlık Yayınları, 1960.
- Necatigil Behçet. *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. Varlık Yayınları, 1978.
- Oğuz, M. Öcal. “Aşık Şiirinin Sözlü Aktarımı ve Şairnâmelerin Biyografik Değeri.” *Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyum Bildirileri*, ed. Filiz Kılıç, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2011, 523-532.
- Okay, Orhan. *Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine*. Dergâh Yayınları, 2011.
- Uraz, Murad. *Orta Okuma Kitaplarında Yazıları Bulunan Şair ve Ediplerin Hayatı*, İnkılâp Kitabevi, 1939.
- Uraz, Murad. *XIII. Asırdan Sonra Avrupa Şair ve Edipleri*. İnkılâp Kitabevi, 1940.
- Uraz, Murad. *Orta Okuma Kitaplarında Yazıları Bulunan Şair ve Ediplerin Hayatı*. 10. Basım. İnkılâp Kitabevi, 1953.
- Yazar, Mehmet Behçet. *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*. Kanaat Kitabevi, 1938.

The Tradition of Writing Biography and Biographical Lexicons Written After Republic Period*

Yakup Çelik**

Abstract

Biography which initially centered around “tezkire”, gains an identity that presents judgments-based sources in the Tanzimat period with the influence of biographies developed in the West. Writing biography in Turkish literature never loses its identity coming from the tradition of “tezkire”. Outstanding examples of standard biographies as well as lexicographic ones are written till Republic period. In folk literature, biographical folk-poetry (şair-nâme) is the precursor of the genre, but its function is limited with giving few characteristics of poets in few verses. In the early Republican period, glossaries of authors and poets which were written in line with the requirements of literature courses in secondary schools have been comprehensively used afterwards. *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* (The Glossary of Authors and Poets in Our Literature) which is written by Behçet Necatigil between the years of 1960-1978 becomes an important role model. In the beginning of 2000’s with the studies handled by institutions or sometimes commissions, biographical lexicons are expanded to encyclopedic scale. Today common usage of internet opens a road for transferring biographical lexicons to digital data bases. In this study, the improvement of the writing biography tradition starting with “tezkire”s and reaching to databases has been examined around the change of biographical lexicons after the Republican period.

Keywords

Turkish Literature, biography, tezkire, folk-poetry (şair-nâme), glossary of authors and poets.

* Date of Arrival: 27 February 2021 – Date of Acceptance: 16 April 2021

You can refer to this article as follows:

Çelik, Yakup. “Biyografi Yazma Geleneği ve Cumhuriyet Sonrasında Biyografi Sözlükleri.” *bilig*, no. 102, 2022, pp. 01-25.

** Prof. Dr., Yıldız Technical University, Faculty of Science and Letters, Department of Turkish Language and Literature – Istanbul/Turkey
ORCID: 0000-0001-9252-8221
ycelik1234@gmail.com

Традиция написания биографий и биографические словари республиканского периода*

Якуп Челик**

Аннотация

Жанр биографии, первоначально развивавшийся в форме «тезкире», приобрел свое развитие в период Танзимата, под влиянием западных источников. Написание биографии в турецкой литературе никогда не теряет своей идентичности и опирается на традиции «тезкире». Выдающиеся образцы стандартных биографий, а также лексикографических словарей написаны до республиканского периода.

В народной литературе биографии народных поэтов (şair-nâme) являются предшественниками жанра, но их функция сводилась к тому, чтобы дать краткую характеристику творчества ашугов на примере нескольких строк. В раннереспубликанский период лексиконы, представляющие собой сборники поэтов и авторов, создавались в соответствии с требованиями образования в общеобразовательных школах, впоследствии они получили стремительное развитие.

«Глоссарий имен нашей литературы» (Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü), написанный Бехчетом Неджатигомлем в период с 1960 по 1978 год, взял на себя важную задачу быть образцом. В начале 2000-х годов исследованиями институтов, а иногда и комиссий биографические лексиконы расширяются до энциклопедических масштабов. Сегодня широкое использование Интернета открывает дорогу для переноса биографических лексиконов в цифровые базы данных. В данном исследовании развитие традиции написания биографий, начиная с «тезкире» и заканчивая базами данных, было рассмотрено в связи с изменением биографических лексиконов после периода республики.

Ключевые слова

Турецкая литература, биография, тезкире, народная поэзия (шаир-наме), глоссарий авторов и поэтов.

* Поступило в редакцию: 27 февраля 2021 г. – Принято в номер: 16 апреля 2021 г.

Ссылка на статью:

Çelik, Yakup. “Biyografi Yazma Geleneği ve Cumhuriyet Sonrasında Biyografi Sözlükleri.” *bilig*, no. 102, 2022, pp. 01-25.

** Проф., д-р, Технический университет Йылдыз, факультет наук и искусств, кафедра турецкого языка и литературы – Стамбул / Турция

ORCID: 0000-0001-9252-8221

yucelik1234@gmail.com

